

Стоєва Т. І.

здобувачка вищої освіти, група ЮД-141
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти

Моїсеєнко Д. М.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

В умовах функціонування воєнного стану забезпечення та захист прав і свобод людини та громадянина є складним, багатоаспектним завданням, оскільки людина, її права та законні інтереси виступають найголовнішою цінністю держави. Одним з найважливіших та найефективніших засобів захисту прав і свобод людини є верховенство права. На сьогодні принцип верховенства права є основним і базовим у кожній галузі права України. Водночас важливого значення принцип верховенства права в умовах регулювання воєнного стану набуває в цивільному процесі, який спрямований на вирішення цивільних справ з метою утвердження, дотримання та захист прав і свобод людини та громадянина. Тож вибраний напрям тематики нерозривно пов'язаний із дотриманням принципу верховенства права в цивільному процесі, який у контексті воєнного стану має свою специфіку регулювання, що зумовлює особливо значущість права на справедливе цивільне судочинство як законне право кожної людини в державі. Метою роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів принципу верховенства права в процесуальній діяльності, а також специфіка його застосування в умовах воєнного стану в Україні.

Для національного законодавства України принцип верховенства права є конституційним. Це пов'язано з тим, що конкретизація принципу верховенства права та його закріплення містяться в Конституції України. Зокрема, стаття 8 Конституції України декларує, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права [1]. Отже, принцип верховенства права має одне з провідних місць у системі національного законодавства України, оскільки цей принцип закріплений в Конституції України. Хоча в Конституції України не розкривається зміст принципу верховенства права, проте, на сьогодні, принцип є основним та базовим не тільки для правової системи в цілому, але й для певних галузей права, в тому числі і для цивільного процесу.

Цивільний процес виконує покладену на нього основну функцію – забезпечення та захист прав і свобод людини та громадянина, навіть в умовах воєнного стану, забезпечуючи верховенство права, яке гарантовано Конституцією України. Однак принцип верховенства права закріплений не лише на конституційному, але і на галузевому рівні. В ЦПК України, а саме в статті 10 закріплено, що суд при розгляді справи керується принципом верховенства права [2]. Треба зробити висновок, що ЦПК встановлює дію регулювання верховенства права при здійсненні цивільного судочинства. Зазначеним нормативно-правовим актом не встановлюється обмеження щодо дії принципу верховенства права в цивільному процесі чи специфіка дії його регулювання в умовах воєнного стану. На нашу думку, є доцільним в подальшому ввести більш чіткіші умови, принципи та специфіку регулювання цивільного судочинства в умовах воєнного стану на законодавчому рівні України. Але це не унеможливує той факт, що принцип застосування верховенства права в цивільному процесі може мати свої певні прогалини.

Якщо розкривати питання вибраної тематики з теоретичного аспекту, то верховенство права в цивільному процесі є предметом уваги багатьох науковців особливо зараз, адже в умовах воєнного стану окремі аспекти реалізації верховенства права в цивільному процесі залишаються дослідженими не на високому рівні. Позиція С. П. Головатого виражається у визнанні як елементів верховенства права: справжньої демократії; природних прав людини; поділу влади; допустимих обмежень певних прав людини; якості закону; законності; заперечення свавільності завдяки дієвим гарантіям від зловживання владою; справедливого судочинства; рівності всіх перед законом; адміністративної юстиції; гуманного кримінального права тощо [3, с. 1169–1221].

У скороченому вигляді перелік елементів верховенства права охоплює: 1) законність, у тому числі прозорий, підзвітний та демократичний процес прийняття закону; 2) юридичну визначеність; 3) заборону свавілля; 4) доступ до правосуддя та незалежність і неупередженість суду; 5) повагу до прав людини; 6) недискримінацію та рівність перед законом [4]. Спираючись на аналіз зазначених позицій, треба виокремити один з елементів верховенства права – це справедливе, неупереджене і незалежне правосуддя. Отже, реалізація та функціонування такого правосуддя в умовах воєнного стану зберігає своє значення як елемента верховенства права.

Безперечно, завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [5, с. 127].

Однак в умовах війни спостерігається різке ускладнення, а подеколи і повне унеможливлення функціонування механізму верховенства права в суспільстві.

Реальне втілення верховенства права насамперед повинно забезпечити

від агресії в усіх її проявах як у міжнародному, так і у внутрішньодержавному просторі, для чого необхідно перевести деклараційний характер законодавчих актів у практичну площину. Забезпечення верховенства права повинно стати головною метою юридичної науки й практики [6 с. 40–41]. Отже, в умовах воєнного стану неможливе повноцінне регулювання та здійснення верховенства права. Доцільно наголосити, що в умовах воєнного стану забезпечення верховенства права в цивільному процесі є: основоположним аспектом під час здійснення цивільного судочинства; одним з основних шляхів розвитку теоретичної та практичної частин правосуддя в цивільному процесі; дотримання та захист прав і законних інтересів людини та громадянина; дотримання стандартів судового процесу під час здійснення правосуддя в цивільних справах.

За цих умов привертає увагу твердження Перунової О. М., що стан ведення судового судочинства у зв'язку з військовою агресією значною мірою змінив та переорієнтував діяльність ведення судом цивільної справи. Право здійснення цивільного судочинства і у воєнний стан нашої держави не може припинитися, бо якщо це станеться, то громадяни нашої держави не будуть мати змоги захистити свої матеріальні та процесуальні права у суді, а це є порушенням конституційного права кожної людини [7 с. 35]. Автор наголошує на тому, що за умов регулювання воєнного стану цивільне судочинство не може припинити своє функціонування. Це покладає на цивільне судочинство питання, пов'язані з дотриманням конституційних прав і свобод кожного учасника цивільного судочинства та, безпосередньо, дотримання верховенства права, керуючись законодавством України.

На підставі виконаного аналізу теоретичних та правових аспектів щодо реалізації та дотримання верховенства права в цивільному процесі в умовах регулювання воєнного стану ми зробили такі висновки. З введенням в країні воєнного стану цивільний процес зазнав значних змін щодо свого регулювання. Процес реалізації принципу верховенства права в цивільному процесі в умовах воєнного стану має характерні теоретичні та практичні, правові та процесуальні особливості, які потребують постійного науково-правового дослідження. Однак незважаючи на дію воєнного стану, завданням верховенства права в цивільному процесі є захист прав і законних інтересів людини та громадянина, дотримання законних рішень в судовому розгляді, регулювання цивільного процесу на належному правовому рівні. Встановлено, що аналіз законодавства України дає підстави зазначити, що Цивільний процесуальний Кодекс України не встановлює обмеження щодо дії принципу верховенства права в цивільному процесі чи принцип та специфіку дії його регулювання в умовах воєнного стану. Однак в межах аналізу наукових праць та законодавства відмітимо, що було б доречним доповнити цивільне законодавство нормами щодо регулювання верховенства права в умовах воєнного стану під час всього цивільного процесу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4348>
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 40–42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Головатий С. П. *Верховенство права : у 3 кн. Кн. 3 : Український досвід*. Київ : Фенікс, 2006.
5. Rule of law Checklist. Adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016). URL: <http://surl.li/crspv>
6. Братель О. Новий погляд на проблемні питання визначення завдань та мети цивільного судочинства. *Цивільне право і процес*. 2016. С. 3–12.
7. Мозоль Н. І. Забезпечення верховенства права в умовах воєнного стану як головна мета юридичної науки й практики. *Актуальні проблеми правопоряд. і прав культури*. 2023. С. 38–42.
8. Перунова О. М. Процесуальна форма цивільного судочинства під час воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 35–41.

Ступак Т. В.

здобувач вищої освіти, група Б-ПД-134
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Науковий керівник:

Ярошевська Т. В.

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри
цивільно-правових дисциплін
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

**ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА
НА СПАДЩИНУ: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ І ПРАКТИКИ**

На цей час виникають питання, пов'язані з прийняттям спадщини та її оформленням, які набувають великого значення для громадян. Зазначена зацікавленість особливо актуальна, оскільки ті, хто має право на спадщину та бажає її прийняти, повинні мати знання щодо чинного законодавства, яке регулює ці питання. У зв'язку з цим бажано розширити розгляд цієї теми, охопивши аспекти, такі як порядок та строки прийняття спадщини, нотаріальне оформлення, державна реєстрація та оподаткування спадщини.

Спадщина виникає внаслідок смерті особи або її оголошення померлою.